

Žaibų šviesoje ieškojęs kelių: pirmasis Pasaulio Lietuvių Bendruomenės pirmininkas Jonas Matulionis

Ilona STRUMICKIENĖ,
VDU Lietuvių išėivijos institutas

Šiandien Pasaulio Lietuvių Bendruomenė (PLB) – gerai organizuota, lietuvius visame pasaulyje vienijanti nepolitinė organizacija. Stimulą atsirasti šiai organizacijai davė 1949 m. Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK) priimta „Lietuvių charta“, skelbusi: „Tauta yra prigimtoji žmonių bendruomenė. Niekas negali būti prievartaujamas savo ryšį su tautine bendrija nutraukti. Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio Lietuvių Bendruomenę.“[\[1\]](#) Nuo deklaracijos iki realios organizacijos susiformavimo buvo nueitas ilgas, daug darbo ir išminties pareikalavęs kelias. Pirmasis PLB Seimas susirinko tik 1958 m. rugpjūčio 28–31 d. Niujorke (JAV). Seime dalyvavo 58 įvairių kraštų Lietuvių bendruomenių atstovai ir nemažas skaičiui svečių[\[2\]](#). Vieni iš svarbiausių darbų, kuriuos atliko šis Seimas, – PLB Konstitucijos priėmimas ir PLB Valdybos išrinkimas. Tuo metu geriausiai organizuotos ir gausiausios lietuvių bendruomenės veikė JAV ir Kanadoje. PLB Seimui buvo pasiūlyta rinktis, kurios šalies atstovai – JAV ar Kanados – dirbs pirmojoje PLB Valdyboje. Slapto balsavimo metu nugalėjo veikliosios Kanados lietuvių bendruomenės sąrašas – Kęstutis Grigaitis, Juozas Kralikauskas, Jonas Matulionis, Vytautas Meilus ir Juozas Sungaila[\[3\]](#), vėliau į ją buvo kooptuoti Bronius Vaškėlis, Eugenijus Čuplinskas. Pirmuoju PLB pirmininku buvo išrinktas Jonas Matulionis. Įdomu tai, kad jis pirmajame PLB Seime nedalyvavo, nes sirgo, į Seimą buvo atsivežtas tik jo

sutikimas. J. Matulionis PLB pirmininko pareigas ėjo 1958–1961 m., 1961–1963 m. jo darbus tęsė Juozas Sungaila.

Jonas Matulionis su artimaisiais

Matulionis prie PLB vairo stoji nelengvu metu – kai reikėjo kurti pačią organizaciją, rūpintis jos vieta tarp gausių lietuvių išėivijos „veiksnių“, organizuoti finansus, įgyvendinti PLB Seimo nutarimus ir kt.

Apie pirmąjį PLB pirmininką, de ja, kol kas žinoma nedaug. Galima sutikti su Juozo Sungailos 1980 m. išsakyta mintimi, kad „pilnai išsakyti ir įvertinti velionio [J. Matulionio] darbams ir nuopelnams visuomeninėj ir politinėj veikloj reikėtų storokos knygos, nes juk jis visą gyvenimą vienokiu ar kitokiu būdu buvo užsiangažavęs lietuvių tautai ir visuomenei“[\[4\]](#).

Kol tokios knygos dar nėra, galima nors trumpai prisiminti J. Matulionio gyvenimo kelią[\[5\]](#). Gimė jis 1898 m. vasario 7 d. Žiugždų kaime, Krokialaukio valsčiuje, Alytaus apskrityje. Mokėsi Marijampolės ir Voronežo M. Yčo gimnazijose. Pastarąją baigęs 1918 m. su tėvais grįžo į Lietuvą, kur kaip savanoris įsijungė į besikuriančią Lietuvos kariuomenę, o 1919 m. leitenanto laipsniu baigė karo mokyklą Kaune. 1923–1927 m. Lietuvos universiteto Teisių fakultete studijavo

ekonomiką, o baigęs studijas įsijungė į darbą bankiniame sektoriuje: 1929–1937 m. dirbo „Lietuvos banke“ Klaipėdoje, Ukmergėje, Mažeikiuose, Kaune; 1937–1940 m. ėjo „Ūkio banko“ vyr. direktoriaus pareigas. 1938–1940 m. buvo „Prekybos ir pramonės rūmų“ valdybos narys ir „Bankų korporacijos“ pirmininkas.

Greta studijų ir profesinės veiklos J. Matulionis buvo aktyvus visuomeninio gyvenimo dalyvis, spaudos bendradarbis. Nuo 1912 m. veiklus ateitininkas, 1923–1925 m. ėjo Studentų ateitinių sąjungos pirmininko pareigas. Dar Voroneže įsijungė į Krikščionių demokratų partijos veiklą: 1917–1918 m. (dar Rusijoje) buvo jos Centro komiteto narys, 1924–1929 m. reikalų vedėjas.

Kaip ir daugelį kitų Lietuvos gyventojų, Antrojo pasaulinio karo įvykiai išbloškė J. Matulionį iš įprasto gyvenimo ritmo. Sovietų atleistas iš banko tarnybos, jis prisiglaudė Statybos treste. Nacių okupacijos metais ėjo Laikinosios vyriausybės finansų ministro ir finansų generalinio tarėjo pareigas. Apibūdindamas J. Matulionio įsitraukimą į bendradarbiavimą su okupacine nacių valdžia, jo bičiulis Bernardas Žukauskas rašė: „Eidamas tas pareigas ir būdamas kompetentingas finansų ir ūkio reikaluose, jis pramatydavo kraštui žalingus vokiečių kėslus ir jiems ryžtingai pasipriešindavo arba vykdymą nudelsiant jam pavykdavo juos paversti niekiniais. Delsimo taktikos jam ir kitiems tarėjams laikantis, daug žalingų vokiečių užmačių buvo sutrukdytos. Tik vienas tarėjas buvo pasidaręs vokiečių nacių įrankiu. Tiesa, jiems teko išsisukinėti, eiti „ant peilio ašmenų“. Tai ne visiems pavyko. Dalis jų pateko į kacetą, ir kai kurie jų ten žuvo. Bet kitiems pavyko.“[\[6\]](#)

Prie Lietuvos antrą kartą artėjant sovietų kariuomenei, J. Matulionis pasitraukė į Vakarų, kur Blomberge (britų okupaciniame zonoje) įkūrė lietuvių tremtinių stovyklą ir buvo jos viršininku. 1947 m. išvyko į Angliją. Buvo Didžiosios Britanijos Koventrio (Coventry) skyriaus ir apygardos pirmininkas. 1951 m. emigravo į Kanadą, kur gyvendamas aktyviai veikė tiek šio krašto, tiek bendrose lietuvių išėivių organizacijose: 1951–1952 m. buvo Kanados lietuvių bendruomenės Hamiltono apylinkės pirmininkas, 1952–1955 m. Kanados lietuvių bendruomenės pirmininkas ir nuo 1957 m. politinio komiteto pirmininkas, 1955–1957 m. VLIK'o pirmininkas. 1958 m., stodamas prie PLB vairo, J. Matulionis turėjo įvairią, ilgametę organizacinio ir vadovaujamo darbo patirtį. Jo asmeninės charakterio savybės – racionalumas, tolerancija, gilūs demokratiniai įsitikinimai, optimizmas, energija ir iniciatyva – taip pat prisidėjo prie sėkmingo PLB, kaip organizacijos,

starto.

Stasio Barzduko nuomone, „J. Matulionis į Bendruomenės darbuotojų eiles atėjo pasirengęs. Tikėjo jos idėja, matė jos susiorganizavimo ir darbų prasmę, skyrė didelę reikšmę išeivijos tautinei ateičiai. Lietuvių chartos žodžiai, kad „pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą Pasaulio lietuvių bendruomenę“, jam buvo tas idealas, kurio reikia visiems siekti, nes pagrindiniai Bendruomenės švietimo, kultūros, Lietuvos nepriklausomybės, tautinio solidarumo ir kiti uždaviniai reikalauja visų darbo, taikos ir pastangų.“[\[7\]](#)

Reflektuodamas savo, kaip PLB Valdybos pirmininko, patirtį, savo įpėdiniams (antrajai PLB Valdybai, išrinktai 1963 m.) J. Matulionis rašė: „[...] gerai žinau, kokią atsakomybę esate pasiėmę ir ko laukia iš Jūsų visa lietuvių išeivija ir kokie dideli ir painūs darbo barai stovi prieš Jus. Jus apvers patarimais Jūsų draugai ir pamokymais visi kiti. Jums duos nurodymų, ką dirbti ir kaip dirbti. Taigi nepasiduokite! Mūsų – Pasaulio Lietuvių Bendruomenės – keliai tebėra maža tepraminti ir kaip reikia neištiesinti. Juos dar reikės patiems skintis ir patiems tiesinti. Darbas kūrybinis. „Žaibų šviesoje ieškokite kelių“, – sakė poetas, išleisdamas Valdovo žvalgus į žygį. Žaibas nutvieskia, o kelias reikia rasti. Ir reikia žygiuoti, ir vesti visą išeiviją. Ją reikia vesti prie vienybės, prie susiklausymo, prie našaus darbo.“[\[8\]](#)

Matulionio bendražygis J. Sungaila liudijo: „Pirmosios Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Valdybos darbo sąlygos taip pat buvo nelengvos. Nuo pat pirmųjų dienų jai reikė nepasitikėjimą ne tik antibendruomenininkai, bet ir tuometinė JAV Lietuvių Bendruomenės vadovybė (1958 m.). Lietuviškosios politinės partijos kėsinosi padaryti PLB savo politinių grumtynių arena. J. Matulioniui, kaip pirmajam PLB Valdybos pirmininkui, pasisekė savo priešus paversti draugais, užkirsti kelią politiniams niuansams ir įgyti PLB Valdybai pripažinimą ir respektą visuose išeivijos lietuvių gyvenimo sluoksniuose.“[\[9\]](#) Pats J. Matulionis savo darbą pirmojoje PLB Valdyboje apibūdino šiek tiek kukliau: „vienybė buvo arti, bet neįvyko. Mūsų politikai dar žygiuoja palaidai ir toliau. Esant šitokiai būklei, Bendruomenei tenka nagrinėti ir spręsti savo pačios pašaukimą ir tuos uždavinius, kuriuos uždeda Lietuvos pavergimo faktas.“[\[10\]](#)

Matulioniui ypač rūpėjo lietuvių išeivijos jaunoji karta. 1964 m. kalėdiniame sveikinime jis rašė: „neužleisti savų lietuviškų pozicijų, ypač saugojant priaugančią kartą – nė vieno lietuvio kitoms tautoms! JAUNIMUI: visiems be

išimties baigti aukštuosius mokslus, t. y. universitetus, nes tik taip pasiruošę komplikuojamam gyvenimui, būsite naudingi sau, tautai ir Lietuvai.“[\[11\]](#)

Sungailos nuomone, nesuprastas ir tinkamai neįvertintas[\[12\]](#), 1968 m. J. Matulionis pasitraukė iš aktyvaus lietuvių išeivijos visuomeninio gyvenimo ir atsidėjo atsiminimų knygos „Neramios dienos“ (išleista 1975 m.) rengimui. Būtent šioje knygoje aprašomi įvykiai nacių okupacijos metais lemia tai, kad pastaruoju metu viešojoje erdvėje J. Matulionio pavardė minima gana dažnai. Diskusijose apie prieštaringai vertinamą Joną Noreiką – Generolą Vėtrą dažnai cituojamos J. Matulionio atsiminimų knygos ištraukos.

Šio teksto herojus niekada neprognozavo, kada Lietuva atgaus nepriklausomybę, tačiau tuo jis nė trupučio neabejojo, priešingai – ragino po visą pasaulį išsibarsčiusius tautiečius ruošti grįžimui. Nors Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo J. Matulionis nesulaukė – po ilgos ir varginančios ligos mirė 1980 m., neabejotina, kad nepaprastai įdomi jo gyvenimo istorija dar ras atgarsį ne tik tarp Lietuvos istorikų, bet ir plačiojoje visuomenėje.

Nors J. Matulionio pirmininkavimas PLB Valdybai buvo tik trumpa atkarpa PLB organizacijos istorijoje, tačiau pirmojo vadovo darbai, pasirinkta veiklos kryptis ir taktika prisidėjo prie sėkmingos Pasaulio lietuvių bendruomenės raidos. J. Matulionio raginimai branginti kiekvieną tautietį, siekti gerovės Lietuvai, drąsiai sutikti iššūkius, siekti vienybės, efektyvumo neprarado aktualumo ir šiandien – tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje.

[\[1\]](#) Lietuvių charta, [interaktyvus] <https://www.lrs.lt/plb/seimas9/charta.htm>;

[\[2\]](#) Pasaulio lietuvių bendruomenės seimas, *Aidai*, 1958 [interaktyvus] http://www.aidai.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=7271:po&catid=393:8-spalis&Itemid=445.

[\[3\]](#) Ten pat.

[\[4\]](#) Sungaila J., „A.A. Jonas Matulionis“, *Pasaulio lietuvis*, 1980, vasaris-kovas, p. 7.

[\[5\]](#) J. Matulionio gyvenimo apžvalga parengta pagal „Jonas Matulionis“, *Lietuvių enciklopedija*, T. 17, South Boston, 1959, p. 527; Sungaila J., „A.A. Jonas

Matulionis“, *Pasaulio lietuvis*, 1980, vasaris-kovas, p. 7-8.

[6] Žukauskas B., „A. A. Jonas Matulionis“, *Tėvynės sargas*, 1980, nr. 2, p. 82.

[7] Barzdukas S., „Antrasis tarp iškeliavusių“, *Pasaulio lietuvis*, 1980, vasaris-kovas, p. 9.

[8] Matulionis J., „Žaibų šviesoje ieškokite kelių“, *Pasaulio lietuvis*, 1963, nr. 1, p. 7.

[9] Sungaila J., „A. A. Jonas Matulionis“, *Pasaulio lietuvis*, 1980, vasaris-kovas, p. 8.

[10] Matulionis J., „Pasaulio lietuvių bendruomenės vaidmuo Lietuvos laisvinimo darbe“, *Pasaulio lietuvių bendruomenės Antrojo Seimo darbai*, red. A. Rinkūnas, Torontas, Kanada 1963, p. 89. Cituota pagal: Simanavičiūtė D., *Pasaulio lietuvių bendruomenės raida XX a. 5-8 dešimtmečiuose*, Daktaro disertacija, VDU, Kaunas, 2008.

[11] Matulionis J. J. Matulionis. PLB Valdybos buv. pirmininkas, *Pasaulio lietuvis*, 1964 nr. 11-12, p. 170.

[12] Sungaila J., „A.A. Jonas Matulionis“, *Pasaulio lietuvis*, 1980, vasaris-kovas, p. 8.

pasauliolietuvis.lt

„*Pasaulio lietuviai ir Lietuva*“

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.